

MARIE-LOUISE RODÉN

Kuninganna Kristiina

Tõlkinud Ivar Rütli

TERRA *tf* FEMINARUM

Originaali tiitel:

Marie-Louise Rodén
Drottning Christina
en biografi
Prisma
Stockholm

Toimetanud Anu Saluäär
Kujundanud Kaspar Ehlvest
Küljendanud Erje Hakman

Esikaanel: Kuninganna Kristiina. David Beck, 1650. (Nationalmuseum, Stockholm)

© Marie-Louise Rodén ja kirjastus Prisma, Stockholm, 2008
Tõlge eesti keelde © Ivar Rütli ja kirjastus Argo, 2019
Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee
ISBN 978-9949-607-79-2
Trükitud trükikojas Print Best

*Minu õpetajatele Theodore K. Rabbile ja Herman Schückile
ning Sven Ingemar Olofssoni mälestuseks*

SISUKORD

Eessõna	11
Lugejale	14
Kronoloogiline ülevaade	15
ESIMENE OSA	
1. Kuninganna, kes lahkus Rootsist	19
„Ta oli kaunis nagu ingel“	19
Troonist loobumine	24
Pöördumine katoliku usku	27
Sõja lõpp 1648 ja ususalvus	30
2. Kuninganna Kristiina aegne Rootsi	33
Vasade pärand	36
Vanemad	41
3. Kuninglik lapsepõlv	46
Kuninganna sünd	47
Isa tütar	49
Tagaigatsetud isa	51
Pärast Gustav Adolfi surma	53
Monarhiks kasvatamine	57
<i>Requisita</i> : au ja voores, tõsidus ja püsivus	61
4. Esimesed valitsemisaastad: läbirääkimised ja muutused	69
Kristiina, Rootsi ja Vestfaali rahu	70
Läbirääkimised kodumaal	78
Muutuste aeg	84
Rahukuninganna?	87
„Sündisin ja elasin vabana...“	91

5. Hilisemad valitsemisaastad: kroonimisest kuni troonist loobumiseni	99
1650. aasta Riigipäev	100
Oktoober 1650 – varjud purpursel sametil	104
Esimene troonist loobumise katse ja lähenemine katoliiklusele	110
Kristiina üleminek katoliku usku	114
Viimased aastad Rootsi kuningannana	124

TEINE OSA

6. Teekond Rooma	139
Lähtepunktid	140
Uppsalast Innsbrucki	145
Esimene reis Rooma	151
Aeg jätta hüvasti	161
7. Kohtumine Igavese Linnaga	165
Triumfirongkäik Igavesse Linna	165
Rooma paavstlus 17. sajandi teisel poolel	172
Kardinal Decio Azzolino ja „lendsalk“	181
1655. aasta vana-aastaõhtu	184
8. Poliitiline ümberorienteerumine. Esimesed reisid	189
Kristiina varased kontaktid Aleksander VII-ga	190
Poliitiline ümberorienteerumine	193
Monaldesco hukkamine	198
Esimene reis Rootsi 1660–1661	204
9. Rahamured	212
Kristiina ja Créquy hertsog	212
Kristiina teine reis Põhjamaadesse	217
Armastus jääb, olgu see õnnelik või mitte	220
Kristiina, <i>Squadronne Volante</i> ja 1667. aasta konklaav	226
Viimane kohtumine kodumaaga	232
10. Itaalia sügis	237
Kristiina ja Clemens IX. 1669.–1670. aasta konklaav	239
Uuenenud sõprus	248

Markii Orazio del Monte missioon Rootsis 1672–1673	251
Loomingulised aastad	260
11. Armastuse sügis	264
Armastuskirjad viimasest kümnendist	266
Viimased aastad	271
Ja surmgi ei lahutanud neid	273
Lõpetuseks	277
Kirjandus	279
Viited	288
Illustratsioonid	318
Isikunimede register	320

1.

KUNINGANNA, KES LAHKUS ROOTSIST

Kuninganna troonist loobumine toimus 6. juuni hommikul. See oli kahetsusväärne akt. Kuninganna väljus oma toast, kroon peas, riigiõun ja valitsuskepp käes, seljas kroonimismantel ja selle all valge atlassundruk, ja alustas kõnet. Siis andis Tema Majesteet ühe regaali teise järel hoiule, astus troonilt alla, kõnetas Troonipärijat, kes pidi kohe kuningaks kroonitama, soovides talle isamaa head käekäiku. Tema Majesteet seisis ja kõneles nii kaunilt ja vabalt, aeg-ajalt tikkus tal nutt kurku: Tema Majesteet liigutas pisarateni paljusid auväärseid mehi ja naisi, sest ka naisterahvad olid kohal, ja kurtis, et temaga lõpeb nii tema suguvõsa kui ka valitsus, enne kui Jumal seda oleks teinud: ta oli kaunis nagu ingel.

Krahv Per Brahe päevikust¹

„Ta oli kaunis nagu ingel“

See haarav kirjeldus Rootsi ajaloo ühest pöördepunktist – kuninganna Kristiina troonist loobumisest 6. juunil 1654 – on võtmeks meie püsivale huvile ajaloolise tegelase vastu, kes oli niisama suurejooneline kui aeg, milles ta elas ja tegutses. Kristiina, kes sündis 1626. aastal Gustav II Adolfi ja Brandenburgi Maria Eleonora tütreana, oli kuningapaari ainus laps ja seega Rootsi trooni pärija, kui tema isa 1632. aastal Kolmekümneaastases sõjas langes. Nagu rõhutas riigidrots Per Brahe oma kirjelduses kuninganna troonist loobumise kohta Uppsala lossis tol

juunihommikul, ei mõjutanud troonist loobumine mitte ainult Kristiinat ennast, vaid ka kogu riiki – noort suveräänset Rootsi rahvusriiki. Kui kuninganna asemele astus Karl X Gustavi nime võtnud nõbu, läks Rootsi kroon Pfalzi suguvõsa kätte. Kristiina lahkus otsekohe Rootsist ja astus pikema Hispaania Madalmaades viibimise ajal katoliku usku. Alates 1655. aastast sai tema uueks elukohaks paavstlinn Rooma.

Nii drastiliselt oma kodumaa, mineviku ja kultuuripärandiga sidemed katkestanud avaliku elu tegelasi, nagu seda oli Kristiina, on vähe. Tänapäeva enamasti sekulariseerunud inimestel võib olla raske mõista, kui provokatiivselt mõjus see, kui protestantliku Rootsi kuninganna pani oma krooni maha, et jätkata elu katoliiklasena, liiatigi paavstiriigi keskses. Troonist loobumine ja sellele järgnenud ametlik usuvahetus äratas Kristiina kaasajal vaieldamatult tähelepanu ning Rootsi ajalookirjutuses on teda regulaarselt kujutatud ainulaadse nähtusena.

Ühes mõttes *ongi* Kristiina ainulaadne. Kui mitte arvestada Karl XII õde Ulrika Eleonorat, kes valitses mõne aasta, enne kui loovutas trooni 1720. aastal oma abikaasale Hesseni Friedrichile (Fredrik I), oli ta Rootsi moodsas ajaloos ainus naissoost valitseja. Kuid Kristiina trooniloleku aega (1644–1654) pole, mõne üksiku olulise erandiga, sugugi uuritud niisama põhjalikult kui tema otsust sealt lahkuda. Tema küll lühikest, kuid vähemalt poliitilises mõttes otsustavat valitsemisaega käsitletakse meie ajalooõpikutes ja ülevaateostes napisõnaliselt. Teisalt on ligi kolme sajandi jooksul, mis on möödunud tema surmast 1689. aastal, kuninganna kohta kirjutatud arvukalt biograafilisi uurimusi.

Nagu edaspidi lähemalt kirjeldan, hakkas Euroopa 16. sajandi alguses poliitiliselt ümber kujunema. See ümberkujunemine tähendas, et poliitilise võimu korralduse kandvaks mudeliks sai monarhia ja selle muudatusega kaasnes ka kuningannade rolli täpsustumine selles võimustruktuuris. 16.–17. sajandi kuningannad esinevad kultuuri-edendajatena ja ajaloouuringutes tõstetakse sageli esile just seda – *valitseja* Kristiina puhul sekundaarset rolli. Kui teatud olulist arengut poliitilises ja sotsiaalses plaanis on õigusega tõlgendatud Kristiina eestkostevalitsuse aegse (1632–1644) poliitika tulemusena, täheldades samuti, et kui teised tema lühikese trooniloleku aegsed uuendused ei

püsinud kauem tema isikliku valitsemise ajast, siis tema kultuurilistest saavutustest ei ole kunagi mööda vaadatud. Valitsejana oli Kristiina üks oma aja tähtsamaid kultuurikandjaid ja selle rolli võttis ta endaga eksiili kaasa. Rooma perioodil (1655–1689) polnud ta mitte üksnes mõjukas metseen, vaid ka aktiivne kultuuritegelane, jättes endast muuhulgas maha mitmeid suuremahulisi kirjandusteoseid. Siit leiame selgituse, miks on tema tegevusele pühendatud palju teaduslikke uurimusi: pärast Rootsi troonist loobumist säilitas ta oma tähtsuse ümbritsevale maailmale veel pikaks ajaks.

Valitseja tegi ootamatu ja ebatavalise valiku – ta loobus võimust noores eas ja oma riigi poliitilise kulminatsiooni hetkel. Kristiina tegi inimese ja naisena ka teisi ebatavalisi valikuid ning siin peitub veel üks selgitus meie huvile selle ajaloolise tegelase vastu. Kristiina võimust loobumine oli tihedalt seotud tema keeldumisega abielust, millest ta kõneles vabalt nii aktuaalsel ajal kui ka mitmel puhul hilisemas elus. Lisaks tundis ta kogu elu tugevat ja järjekindlalt väljendatud põlgust naiste vastu. Sellised väärtushinnangud olid ühiskonnas ja ajas, millesse Kristiina kuulus, sotsiaalselt kinnistunud, kuid tema võimalused seesuguseid arusaamu väljendada ja iseseisvalt konstrueeritud täiskasvanuelule alternatiivseid teid leida olid ainulaadsed. Need võimalused eksisteerisid üksnes seetõttu, et Kristiina oli sündinud ainulaadsesse seisundisse. Et sel rootsi naisel õnnestus seejärel luua endale sotsiaalne roll, mis tagas talle liikumisvabaduse Euroopa suurpoliitikas ning mõju ühes läänemaailma kõige meestekesksemas kultuuris – Rooma kuurias –, tuleb pidada erakordseks.

Niisiis tekitasid Kristiina positsiooniga kaasnevad võimalused, mida ta ka ära kasutas, hulga küsimusi. On küsitud, mis naine ta oli, kas ta oli üleüldse normaalne naine, ja lõpuks sedagi, kas või kuidas ta kehalises või vaimses plaanis erines. Kas ta armastas kunagi mõnda meest või naist ja kas ta oli kunagi mõne teise inimese armastuse objekt? Selliste küsimuste üle on vaieldud põhjalikult ja eriti tugevalt on need kujundanud arutelu kuninganna üle 20. sajandi Rootsis. Selles biograafias võtan muuhulgas nende küsimuste suhtes seisukoha, tuginedes viimaste aastate arhiiviuuringutele.

Niisiis on raamatus portreeteritav Rootsi kuninganna võlunud järeltulevaid põlvkondi kolmel suuremal põhjusel. Kristiina – Gustav II Adolphi tütar ja Gustav Vasa lapselapselaps – loobus vabatahtlikult Rootsi troonist, pöördus katoliku usku ja asus elama paavstilinna Rooma. Ta oli sajanüüd üks mõjukamaid kultuurimetseene ja seda nii Rootsi- kui ka Itaalia-perioodil. Lõpuks oli tal sünni poolest võimalus defineerida sotsiaalne roll, millega ei olnud õnnistatud ühtegi teist tema kaasaja naist. Seetõttu tekitas tema suhtumine naise rolli ja armastusse laiemas mõttes palju küsimusi. Kuidas sellele keerulisele ajaloolisele tegelasele läheneda?

* * *

Kuna paljudel lugejatel on ettekujutus kuninganna Kristiinast võib-olla juba olemas, pean ütleva üht-teist oma biograafia tagamaade kohta. Minu huvi kuninganna vastu tekkis siis, kui olin väga noor ja külastasin 1966. aastal Euroopa Nõukogu suurejoonelist Kristiina-näitust. Hiljem, kui minust sai ajaloodoktorant, võlus Kristiina ajastu mind endiselt. Minu varane huvi kuninganna isiku ja elukäigu vastu sai alguse aruteludest juhendaja Theodore K. Rabbiga. Tutvudes väitekirja teema sõnastamiseks taas kord kuningannat puudutava rikkaliku kirjandusega, torkas mulle kohe silma, et tema elu käsitletakse kahe eraldiseisva ja teineteisest sõltumatu faasina, s.t. Rootsi- ja Rooma-perioodina. Arvestades, et Kristiina elu tõepoolest jagunes noorus- ja valitseja-ajaks Rootsis ning täiskasvanueluks Roomas, võiks selline eraldus tunduda sobilik. Kuid püüdes Kristiinast mõista, pörkasin probleemile, sest tundus, nagu kirjutaksid tema biograafid kahest eri inimesest.

Rootsis oli kuninganna edukas ja särav, „Põhjamaade Minerva“, kes äratas maailmas tähelepanu ja suutis poliitilisest mängust ja selle käsitööst niisugusel tasemel üle olla, et ületas oma vana õpetajat, riigikantsler Axel Oxenstiernat. Rooma-aegne kuninganna – kui tema üle üldse arutati, kuna troonist loobumise järgset aega kirjeldati mõnikord üksnes lühikese epiloogina – oli peaaegu alati vana, ebaõnne küüsis ja kibestunud. Ta kannatas pideva sularahapuuduse all, mis mõistagi oli tõi: see oli muide omane enamikule varauusaegsetele monarhidele. Tal

puudus ka mõjukus, tal polnud võimalik teostada oma poliitilisi unistusi ja pealegi oli ta armastuses ära põlatud. Mõtlesin endamisi, kas ajaloolased olid unustanud, et Kristiina oli Rootsist lahkudes vaid 27-aastane. Elas ta ju suurema osa oma täiskasvanuelust teisel maal, ja ikkagi võis lugeda üksnes väetist ja „üpriski paksust“ vanast daamist, kes elab üksildaselt ja kõigist unustatuna Tiberi kalda äärses palees.

Seetõttu hakkas mind lihtsalt huvitama, kuidas võis Kristiina täiskasvanuelu Roomas välja näha. Peagi selgus, et Rooma-aega oli uurimustes muidugi käsitletud, kuid seda olid teinud põhiliselt kunsti- teadlased, kes keskendusid tema tähtsale kultuurimetseeni rollile. Selleks et lugeda Kristiinast midagi teises – poliitilises ja isiklikus – kontekstis, tuli pöörduda umbes sada aastat tagasi kirjutatud raamatute, see tähendab vabahärra Carl Bildti uurimuste poole, millest olulisemad avaldati 1899. ja 1906. aastal.² Nendest said lähtepunktid minu uurimistöole, mis keskendus Kristiina poliitilisele karjäärile pärast troonist loobumist ning tema Rooma-aegsele keskkonnale. Ja sidumaks enam kui sada aastat tagasi vabahärra Carl Bildti kirjeldatud valdkondi, oli mul võimalus lähemalt uurida kardinal Decio Azzolinot – meest, keda Kristiina armastas ja kellega ta jagas oma elu.

Käesolevas biograafias portreeritakse kuninganna Kristiinat tervikliku indiviidina, nagu ta minu arvates oli. Jälgime tema suurt innustumist poliitikast, kultuurist ja intellektuaalsest iseseisvusest, alates suurriigiaegsest Rootsist kuni barokiajastu Roomani.

Seetõttu erineb minu kirjeldus kuninganna Kristiina elust varasematest teostest, sest ma pühendan rohkem ruumi küpse naise elule Roomas. See peegeldab osaliselt minu kui ajaloolase huvisid, kuid ka ajaloolist tegelikkust. Nii nagu osutatakse ühes anonüümses Itaalia kirjutises (*relazioni*), milles kirjeldatakse kuninganna viimseid päevi, oli ta elanud Roomas enam kui 33 aastat, kui ta 62-aastaselt Palazzo Riarios suri.³ Neid kolmekümmend kolme aastat ei tule niisiis käsitleda tema kui Rootsi valitseja tõelise elu epiloogi, vaid pigem tema küpse eluna.

Sellest vaatenurgast tulenevalt arutlen kuninganna Kristiina elu üle pigem Euroopa kui Rootsi kontekstis. Ajaloolisele indiviidile lähenemiseks tuleb niihästi kui võimalik tutvuda tema sotsiaalse konteksti ja

tema kultuuriga. Sellele kontekstile on pühendatud minu biograafias oluline osa.

Kui Kristiina Rootsist laiemasse konteksti paigutada, ei paista ta paljuski *mitte* kui uunikum, vaid oma aja – ehkki Euroopa ajaloo uskumatult keerulise ajastu – lapsena ja ta esindab väärtushinnanguid, mida jagas sotsiaalne grupp, kuhu ta laiemas tähenduses kuulus. Kristiina polnud kaugeutki ainus monarh, kes varauusajal troonist loobus, ja ta oli vaid üks paljudest usuvahetajatest sel „usutülide ajaks“ nimetatud perioodil Euroopa ajaloos. Seetõttu tahan hakatuseks puudutada küsimust, miks panid need teod aluse Kristiina ajaloolisele kuulsusele.

Troonist loobumine

Ajaloo on troonist loobumiste kohta palju näiteid, mitmeid ka Kristiina ajast ja sellele eelnevast sajandist. Üks tuntumaid on keiser Karl V troonist loobumine 1556. aastal. Keiser tõmbus tagasi vabatahtlikult, osalt nõrga tervise tõttu, osalt seetõttu, et ei suutnud usuküsimustes lõhenenud Saksa-Rooma riigis pärast reformatsiooni üksmeelt saavutada. Habsburgide pärand jagati tema venna Ferdinandi, kellest sai Saksa-Rooma riigi keiser, ja poja, Hispaania kuninga Felipe II (1556–1598) vahel, kellest sai üks tolle aja vägevamaid valitsejaid. Karl V troonist loobumisel olid kaugeleulatuvad tagajärjed Euroopa edasisele arengule, kuid midagi sensatsioonilist selles kindlasti ei olnud. Vananenud valitseja tagasitõmbumist ja võimu üleandmist mõnele oma lapsele või teisele veresugulasele on Euroopa ajaloos korduvalt ette tulnud.

Kristiina polnud ka ainus, kelle troonist loobumine tegi lõpu tema esindatud kuningasoole. Tema kaasajal oli veel üks selline juhtum ja koguni samas dünastias. Poola kuningas Jan II Kazimierz lahkus võimult 1668. aastal ja sellega lõppes Vasade dünastia Poola haru. Poola oli formaalselt valitava monarhiaga riik, kus valitsesid Vasade dünastia liikmed, kes olid troonile saanud alates Rootsi kuninga Johan III pojast Sigismundist (Poola kuningas Zygmunt III 1587–1632, Rootsi kuningas

1592–1599). 1668. aasta kuningavalimistega läks Poola kroon aadlik Michał Wiśniowieckile (1669–1674) ja sellega jõudis Vasade dünastia ajastu kahes riigis väga lühikese ajaga lõpule. Kuid Jan Kazimierzi võimust loobumine, mis tõi kaasa pikaleveninud läbirääkimised troonipäriluse üle, ei paelu võrreldes Rootsi kuninganna troonist loobumisega ei kaasaja ega järeltulevate põlvede tähelepanu.

Niisiis ei võlu meid iseenesest mitte troonist loobumine. Kristiina puhul on asi pigem selle kontekstis: hulk teravaks läinud asjaolusid viisid selleni, et troonist loobumine tundus kaasaegsetele sensatsiooniline ja järeltulevatele põlvedele arusaamatu. Kõigepealt – Kristiina polnud eakas, vaikselt „eelpensionile“ läinud valitseja. Nagu öeldud, oli ta troonist loobumise ajal 27-aastane. Ja nagu Per Brahe kaunis kirjelduses rõhutatakse, oli ta lisaks vallaline ja lastetu. Kaasaja silmis pidi paistma eriti tähendusrikkana see, et Kristiina troonist loobumine pani Rootsis punkti Vasade dünastia ajastule.

16. ja 17. sajandit, sajandeid, mil tegutsesid Gustav Vasa ja tema dünastia, võib kirjeldada Euroopa riikide ülesehitamise ajana.⁴ Neil sajanditel arenes enamik Euroopa riike tsentraliseerituse suunas: ehitati üles valitsusaparaat ja laienes bürokraatia. Sel riikide ülesehitamise ajastul muutus valitseja kui koondava kuju roll üha tähtsamaks. Ajastu tavalisim valitsemiskord oli päritav monarhia ja 17. sajandil, kui paljudes Euroopa riikides kehtestati absolutism – ehk kuninga ainuvõim –, jõudis see valitsuskorraldus oma kõige äärmuslikuma väljenduseni. Rootsi oli teerajaja selles pikaajalises protsessis, mis algas 16. sajandi esimestel kümnenditel ja kestis 17. sajandi lõpuni. Gustav Vasa ja tema pärijad olid viinud Rootsi kui iseseisva ja suveräänse riigi moodsasse Euroopasse, mis hakkas neil sajanditel kuju võtma. Sel taustal tundus Kristiina otsus katkestada isamaa identiteediga nii tugevalt seotud monarhia troonijärglus iseäranis dramaatiline.

Pealegi polnud eriti võimalik rõhutada, et Rootsi valitseja astus tagasi mingite ilmsete riigisiseste konfliktide või muude ebaõnnestumiste tõttu. Rootsi majanduse olukord oli 1650. aastatel kindlasti pingeline, kuid nii oli ka paljudes teistes Euroopa maades. Sajandi keskpaigas tabasid Euroopat ikalduseaastad. Neile järgnes mitmel pool näljahäda, mis tõi mõnes piirkonnas kaasa suuremaid sotsiaalseid

rahutusi ja mujal väiksemaid „leivamässe“. Kolmekümneaastase sõja mõju majandusele ja elanikkonnale ei jätnud puutumata vist ühtegi Euroopa nurka ja ka mitte Rootsit, mis väljus koos Prantsusmaaga sõjast siiski võitjana – seda vähemalt paberil. Niisiis tabas Rootsit madalkonjunktuur, mida võis 17. sajandi keskpaigas tunda kogu Euroopas, kuid Rootsis oli see palju leebem kui paljudes teistes riikides. Lisaks oli Rootsi Kristiina troonist loobumise ajaks just saavutanud oma kulminatsiooni Euroopa suurpoliitikas.

Niisiis oli Kristiina noor, edukas valitseja, kelle riik asus poliitilise ja kultuurilise arengu kõrgpunktis. Selles olukorras troonist loobumine tundus lihtsalt jahmatav ja nõnda saatsid tema konkreetseid samme lahkumise suunas protestid ja konfliktid. Tagantjärele paistab, et esimene märk sellest, et Kristiina pidas riigi edasise juhtimise asemel teisi plaane, oli tema suhtumine abiellu. Seda küsimust arutati aktiivselt Riiginõukogus ja Riigipäeva kõrgemates seisustes pärast tema täisealiseks saamist 1644. aastal. Euroopa kõrgeadli seas oli kuninganna käele mitu võimalikku kandidaati, kuid see, kellel olid abielu suhtes Kristiinaga eriti kõrged ootused, oli tema nõbu, pfaltskrahv Karl Gustav. 1640. aastate teisel poolel toimunud läbirääkimised selles küsimuses sumbusid kuninganna selgesse avaldusse, et ta ei kavatse abielluda ei Karl Gustavi ega kellegi teisega. 1649. aastal nimetati pfaltskrahv troonipärijaks. Järgmisel aastal, kui lõpuks pandi toime Kristiina pidulik kroonimine, kasutas 1650. aastal neli kuud kestnud Riigipäev puhkenud konflikte seisuste vahel, et läbi viia oma plaan nimetada troonipärijaks Karl Gustav.

Kristiina vastumeelsus abielu suhtes, mis avaldub esimest korda troonipäriulusläbirääkimiste ajal, oli tõenäoliselt tõukeks troonist loobumisele. Kuid abielu ise polnud ainus naiserolli vastumeelne aspekt Kristiinale, keda oli kasvatatud tema ajal selliseks ametiks eksisteerinud ainsa – meheliku – mudeli järgi. Oma elu jooksul väljendas Kristiina läbimõeldud naistepõlgust ja eriti tugevalt ilmnes see nii kaasajal kui ka minevikus valitsenud naiste suhtes. Toome kõneka näite: 1674. aastal koostas Nemours'i hertsoginna Marie d'Orléans traktaadi seoses Longueville'i hertsogkonna ümber käiva päranditülga. Tema, õigusjärgne pärija, oli kõrvale tõrjutud üksnes sellepärast,

et ta oli naine. Traktaadis, mida trükiti ja levitati üle kogu Prantsusmaa, viitas Marie kõikidele temale teadaolevatele tublidele ja silmapaistvatele valitsejatele ja nende hulgas oli loomulikult Rootsi Kristiina.⁵ Vaid mõni aasta hiljem, 1680. aasta paiku, redigeeris Kristiina Roomas üht oma eluga seotud memuaari. See jäi lõpetamata, kuid viimane, mida ta jõudis kirjutada, oli rünnak naissoost valitsejate vastu, keda ta pidas ebapädevateks või naeruväärseteks. Kristiina rõhutas selgelt, et tema ei erine selles suhtes ülejäänutest.

Pöördumine katoliku usku

1654. aastal õnnestus Kristiinal ellu viia oma hästi ettevalmistatud plaan kroonist lahtiütlemiseks ja peagi selgus, miks valmistati troonist loobumist ette suure saladuskatte all. 1655. aasta sügisel sai üldiselt teatavaks, et Kristiina, kes viibis pärast Rootsist lahkumist põhiliselt Hispaania Madalmaades, oli astunud katoliku usku. Tegelikult oli see toimunud eraviisiliselt juba 1654. aasta jõuluõhtul Brüsselis, kuid kuna Kristiina oli võtnud suuna püsiva elukoha hankimisele Roomas, nõudis paavst Aleksander VII tema vastuvõtmise eel, et ta tunnistaks oma usku ka avalikult. See toimus 3. novembril 1655 Innsbrucki Hofkirches ja seejärel alustas Kristiina Vatikani korraldatud triumfiringkäiku läbi Kirikuriigi lõuna poole, Rooma, kuhu saabus vahetult enne jõule.

Seosest troonist loobumise ja usuvahetuse vahel, mida arvatavasti propagandistlikel põhjustel rõhutasid Rooma kuuria ja valitsev paavst, haaras kinni vähemalt kuninganna ise. Hilisemas elus väljendas ta tihti mõtet, et ohverdas oma maapealse riigi – Rootsi – taevariigile, s.t. katoliku usutunnistusele. Monarhi, keda vaid mõni aasta varem oli ülistatud kui Vestfaali rahulepingu üht loojat, kes lõpetas vähemalt kaasaja propagandas ja üldises teadvuses ususõjaks peetud sõja, üleminek vaenlase leeri oli protestantliku Euroopa jaoks ennekuulmatult provokatiivne. Liiatigi kuna selle monarhi isa oli Gustav II Adolf, kuningas, keda oli ülistatud kui protestantluse kaitsjat ja kes pealegi ohverdas sõjas oma elu, paistis Kristiina usuvahetus isamaa ja isa mälestuse ränga reetmisena.